

RESPUBLIKOS MIESTAI: ROKIŠKIS

Leono GRUBINSKO nuotraukos

KAIP ATGIMSTA LIETUVOS UPĖS

Tą rytą dangus virš Žaslių miestelio buvo apsiniaukęs, tik retkarčiais šmėstelėdavo saulės zuikutis pro debesų properšą. Tačiau niekas iš sėdėjusių mašinų kortėze, pralėkusiame pro miestelį, dar snūduriuojantį palaimingoje sekmadienio ramybėje, nė nepagalvojo, kad gali imti lyti, ir tada bus neįmanoma išlipti iš šilto salono. Tie žmonės buvo apsirengę masuojamaisiais drabužiais, su tokio pat žaliai margo audinio kepurėmis, galėjai pamanyti, kad tai kažkoks specialus dalinys. Mašinos tuojau už Žaslių pasuko į Laukystos žuvų veislyną. Vyras su maišais rankose išlipo ir suėjo į žemo pastato vidų. Tokia detektyvinė pradžia anaipol nežada tau, skaitytojau, jokios kriminalinės istorijos. Tai — tik įspūdis, kuris kilo žurnalistui, dalyvavusiam tuose įvykiuose. O palyginimas su specialiu daliniu — neatsitiktinis. Man kažkodėl norisi kiekvieną, kuriam rūpi tėviškės gamtos likimas, lyginti su kovotoju. Tie žmonės buvo iš Vilniaus muselininkų ir Klinikinės ligoninės žvejų būrių, kartu su jais dalyvavo toje akcijoje Vilniaus žvejų mėgėjų draugijos valdybos nariai.

Laukystoje jų jau laukė. Ten talpiose inkubatoriaus voniose žvitrūnai šmirinėjo prieš porą savaitę išsiritę iš ikrų šlakiukai. Darganotą rudenį iš dabar dviem trečdaliais sumažėjusių šlakių nerštiečių Žemaitijos upėse buvo surinkti tie aukso vertės ikras ir atgabenti čia — į Lietuvos medžiotojų ir žvejų draugijos veislyno inkubatorių. Šlakis, artimiausias laišos giminaitis, įrašytas jau senokai į Lietuvos Raudonąją knygą. Tenai netgi teigiama, kad šlakis populiacija Lietuvoje besudaro šešis šimtus žuvų, tačiau dabar ichtiologai su šia nuomone nesutinka. Mano, kad jų dar liko daug daugiau. Bet tai, žinoma, nereiškia, kad laišinių žuvų atsargoms

Lietuvoje nėra iškiles tam tikras pavojus. Būtent šis faktas kelia didelį rūpestį žvejams mėgėjams. Verslininkai ir jų žinyba iki pastarojo meto visokiomis kliautimis apeidavo vyriausybės įpareigojimus veisti laišines žuvis, ir faktiškai nuo 1975 metų jos respublikoje beveik nebeveisiamos.

Bet tokia pozicija — nusikalstama. Ji dabar griežtai kritikuota „žaliųjų“. Ir, pasirodo, kad entuziazmas, visuomenės jėgos gali daug nuveikti, kai dėl atskirų valdininkų aplaidumo kenčia gamta. Vilniaus žvejai ėmėsi veisti tauriąsias žuvis: prieš penkerius metus imtas dirbtinai inkubuoti margasis upėtakis, o šiemet pirmą kartą į Lietuvos vandenį žvejai-ekologai išleido šimtą tūkstančių šlakių. Jie apgyvendinti specialiai paruoštuose Merkio, Žeimenos ir Vilnios upių intakuose, kur bus apsaugoti nuo plėšrūnų.

Meškeriojų — ekologų pasirodymas upių pakrantėse su žuvisvais įrenginiais kelia didelį visuomenės pritarimą. Šaltavandenių upių ir upelių įžuvinimu labai susidomėjo vietos gyventojai. Naujosios Vilnios meškeriojai, susipažinę su savo bendraminčiais iš meškeriojų klubo, nutarė saugoti nuo teršėjų ir brakonierių įžuvintus Vilnios baseino ruožus.

Žvejai mėgėjai planuoja draugijos lėšomis ir subsidija, kurią davė Lietuvos gamtos apsaugos komitetas, prie Merkio, galbūt ir Jūros upių pastatyti laišinių žuvų veislynus. Mat karpinės žuvis iki šiol buvo sėkmingai veisiamos, o laišinės primirštos. Savo valią jie išsakė ir draugijos vyresnybei, kad ji perorientuotų žuvisvainei politiką.

Viktoras Armalis

— Tarybų Sąjungos vyriausybė pasveikino Nikaragvos sandinistus ryšium su jų revoliucijos dešimtmečiu.

VILNIAUS ARKIKATEDRA: ATRADIMAI IR PROGNOZĖS

Kai Vilniaus paveikslų galerijoje prasidėjo archeologiniai kasinėjimai, suprantama, tyrinėtojai tikėjosi daugybės radinių, o svarbiausia, atsakymų į įvairiuose istoriniuose šaltiniuose, ypač Teodoro Narbuto istorijoje, iškeltas hipotezes. Su Dailės muziejaus direktoriumi ir tuometiniu Katedros šeimininku Romualdu Budriu, kuris labai daug prisidėjo, kad unikalūs Lietuvos architektūros paminklas

būtų restauruotas ir sutvarkytas, baigiantis tyrinėjimų etapui ir jau įpusėjus restauravimo darbams, apsilankiau Katedros požemiuose. Tuomet regėjosi, kad daugiau paslapčių čia atskleisti neįmanoma, kad statinys ir jo istorija ištyrinėti pakankamai. Pora valandų praleidome po žeme, apžiūrinėdami senovės lietuvių kulto įrenginių liekanas, ant kurių vėliau iškilo Katedra.

Dabar abejonės vėl pasėtos tyrinėtojų širdyse. O atsitiko tai, darant remonto darbus po to, kai Arkikatedra buvo perduota tikintiesiems ir ruošiamas atšventinimui. Buvo rengiamasi dažyti rubinę, kuri įrengta į vakarus nuo garsiosios Goštautų giminės koplyčios. Abi patalpas skiria siena. Iš koplyčios pusės į ją įmūryta memorialinė lentą su užrašu apie vieno garsiausių savo meto švietėjų Alberto Goštauto palaidojimą. Sieną prie grindų buvo gerokai storesnė — į tai tik dabar buvo atkreiptas tyrinėtojų dėmesys. Mokslininkai nutarė ją pazonuoti. Ir čia laukė staigmena — buvo aptikta nedidelė kripta su medine dėžute, kurioje gulėjo rūbų liekanos ir nežinomojo palaikai. Tyrimai parodė, kad jie priklauso Albertui Goštautui. Kodėl taip paslėpti? Specialistų nuomone, atsakymas vienas: Vilniaus katedra daug sykių buvo perstatinama, o tuo pačiu metu daugelį amžių ji buvo lietuvių tautos panteonas. Po rekonstrukcijų įžymių asmenų pa-

laidojimo vietas keitėsi, o kai kurių palaikai kaip kad, sakysim, Vytauto Didžiojo, buvo slepiami per karus ir suirutes.

Plytų formatas ir mūrijimo technika rodo, kad rastoji kripta išmūryta XVII amžiuje, t. y. paskutinės Katedros rekonstrukcijos laiku. Taip Alberto Goštauto, svajusio Lietuvoje įkurti bažnytinę provinciją, siekusio Lietuvos politinio savarankiškumo, manoma, jog Bychovco kronikos sukūrimo iniciatoriaus, meno mecenato ir vieno švicsiausių savo epochos žmonių palaikai išliko ainiams ir vėl iškilmingai perlaidoti į senąją vietą koplyčioje.

Šis įvykis, sudrebinęs istorikų ir archeologų stovyklą, akivaizdžiai rodo, kad tašką, atskleidžiant Katedros paslaptis, dėti dar anksti, o nuomonė, jog viršutiniame jos aukšte ypatingų staigmenų nepasitaikys, matyt, irgi klaidinga. Kultūros ir istorijos paminklas dar laukia savo tyrinėtojų, kurie ateitų čia su naujomis idėjomis ir hipotezėmis.

Viktoras Armalis

TRUMPAI

— Energijos sekretorius James Watkins prašo Kongresą, kad užgirtų jo planą, pagal kurį per 30 metų apšvarintų nuo radioaktyvių atliekų 91 įmones bei aikštes, susijusias su atominių ginklų gamyba. Planas lėšuotų \$21.5 bilijono.

— JAV piliečiams dar vis tebėra suvaržymai keliauti į Kubą, Šiaurės Korėją, Vietnamą ir Kampučiją.

— Sekretorius James Baker ir TSRS užsienio reikalų ministras Edward Ševardnazė susitarė dėl prez. Bush ir M. Gorbačiovo susitikimo rugsėjo mėnesį. Dėl susitikimo vietos dar nesusitarta.

VILNIS

Lithuanian Peoples' Bi-weekly [659-780]

Published bi-weekly, Thursday, except when preceded by a Holiday,
by the Workers Publishing Association, Inc.
Subscription rates in United States: one year \$15.00; Chicago \$17.00;
Canada, and other foreign countries — \$20.00.

POSTMASTER: Send address changes to the
VILNIS—3116 So. Halsted St., Chicago, Ill. 60608 Phone 842-7325

Second class postage paid at Chicago, Illinois (U.S.P.S. 659-780)

LAIKO ATIDENGTOŠ ŽAIZDOS

Pirmosios prasidėjusio karo dienos prislėgė panevėziečių nuotaiką ne vien šia neganda: mieste buvo žiauriai nukankinti trys gydytojai ir medicinos sesuo, o lauke už cukraus fabriko nužudyta dar 19 žmonių.

Apie nužudytus panevėziečius medikus jau rašėme „Tiesoje“. O tragediją prie cukraus fabriko dar ilgokai gaubė nežinia. Šiandien jau paaiškėjo, kad ten nužudytieji nebuvo cukraus fabriko darbininkai, kaip buvo iki šiol spėjama. Susirinkusiems į pagerbimo aktą prie paminklo panevėziečiams apie tai papasakojo ilgametis cukraus fabriko darbuotojas J. Paškevičius.

Lauke už fabriko buvo sušaudyti ir Panevėžį atgabenti Kupiškio miesto ir jo apylinkių gyventojai, o su jais ir panevėziečiai. Cukraus fabrike tuo metu dirbęs V. Karieta matė šį kraupų įvykį. Surasta ir daugiau liudininkų. Panevėžietis pensininkas P. Dieninis, komandiruotas pirmosiomis karo dienomis kaip vairuotojas, čia atvežė suimtuosius.

Vienas iš 19 nužudytųjų — Kupiškio gimnazijos abiturientas D. Kulikauskas. Jo sesuo A. Šapokienė papasakojo, kaip brolių išvežė iš gimnazijos. Kitus du jaunuo-

lius suėmė einančius keliu. Kupiškietis vargonininko P. Grakausko žmona Anelė atvažiavo su dukra ir sūnumi Viliumi. A. Grakauskienė skaito ant atminimo paminklo iškaltas pavardes ir suranda septynis pažįstamus iš savo krašto. Tarp septynių kupiškėnų — trys iš Noriūnų: D. Juodišius, B. Tumonis ir jos vyras P. Grakauskas. Ji padeda patikslinti pavardes, įrašyti praleistus nežinomus vardus.

Anuomet miesto pakraštyje buvusią žemę, tapusią nekaltų žmonių žudynių vieta, cukraus fabriko darbininkai buvo sutvarkę, pastatė ten kryžių. Bet po kurio laiko jis buvo sunaikintas. Dabar šią vietą, jau tapusią cukraus fabriko teritorija, vėl ėmėsi tvarkyti įmonės kolektyvas — žmonės rinko aukas, rengė talkas.

Pagal architektų G. Diržio ir A. Sirono projektą liaudies meistras K. Nemanis iš ažuolo išdrožė kryžių. Cukraus fabriko direktorius K. Likas, kalbėdamas atidarant paminklą, kolektyvo vardu pažadėjo ir toliau globoti, tvarkyti šią nekaltų žmonių nužudymo vietą, pasodinti medelių.

Vida BIELSKYTĖ
„Tiesos“ koresp.

Be tėviškės žemės po kojomis...

Dar vienas vardas grįžta į Lietuvos dailės istoriją: Alfonsas Dargis... Perskaitytą ašišoje, kad Vilniuje, Dailės muziejuje, atidaryta Alfonso Dargio tapybos ir grafikos kūrinių paroda, skirta jo 80-mečiui, truputį nustumama. Dailininkui aštuoniasdešimt metų, o mes jo beveik nepažįstame.

Prieš 53 metus, baigęs Kauno meno mokyklą, Alfonsas Dargis išvyko gilinti studijų į užsienį ir namo jau nebegrįžo. Gimęs Žemaitijoje, Reivyčių kaime prie Mažeikių, Alfonsas Dargis šiaandien yra plačiai Vakaruose pargarsėjęs grafikas, tapytojas ir scenografas. Vienuolika metų jis dirbo scenografu Vokietijos ir Čekoslovakijos teatruose, apipavidalino daugiau kaip 100 spektaklių. Vėliau — trys ilgi dešimtmečiai Jungtinėse Amerikos Valstijose. Gyveno Ročesterlyje, daug dirbo, garsėjo ir kaip pedagogas. Prieš ketverius metus persikėlė į VFR, įsikūrė Frydrichshafeno miestelyje.

Iš viso sukurta daugiau kaip

pusantro tūkstančio tapybos bei grafikos darbų, laimėtas ne vienas reikšmingas prizas, gauta kintokių apdovanojimų, jo paveikslų yra įsigijusios garsiausios Niujorko, Čikagos, Bostono galerijos, JAV muziejai, universitetai. Ir vis dėlto laiške, kurį aš siuntė į Vilnių, prašydamas paskaityti visiems per jo kūrinių parodos atidarymą, su gilia nostalgija liūdnei prisipažįsta, kad kūrybingiausi penkiasdešimt dveji metai praėjo be tėviškės žemės po kojomis, tarp svetimų žmonių...

135 grafikos ir tapybos darbų kolekcija, kurią Alfonsas Dargis padovanojo Lietuvos TSR dailės muziejui, — tai lyg pirmieji grįžtančiojo į namus žingsniai. Nors dailės žinovai teigia, kad savo kūryboje jis niekada ir nebuvo išsiskyręs su Lietuva — tokios gyvos jo paveiksluose gimtosios žemės spalvos ir formos.

Vida PETRAUSKAITĖ
Eltos koresp.

KUR BUVO IR KĄ VEIKĖ LKP

(Lyg ir feljetonas)

Truputį protingiau galvojančių dypukų inteligentų laikraščiu „Akiračiai“ tarnaujančiam šuniui drausmės sargybos poste, išstudijavusiam šunišku užsiėmimu Tarybų Lietuvos istoriją, pasidarė aišku, kad kai stalinistai parsivežė iš Maskvos „Stalino saulę“ ir „Stalino konstituciją“, Lietuvoje prasidėjo „laisvės ir tiesos“ laikai, t.y. socializmo statyba. Ir šuo savo bosų laikraštyje š. m. 7 (211) numeryje rašo kaip ta statyba vyko. Girdi, stalinistai trėmė „liaudies priešus“ į Sibirą, bažnyčiose įrengė ateizmo muziejus, koncertų sales, perkrikštijo stalinistų vardais miestus, gatves, kolūkius. Stalinistai išmetė V. Krevę ir M. Biržišką iš Mokslų Akademijos... Stalinistai atėmė iš žemdirbių žemę, užmušė jų meilę žemei, gamtai, darbui. Stalinistai išterlijo Lietuvos istoriją juodomis, baltomis ir kruvinomis dėmėmis...

Toliau jis ten pat pasakoja: Brežnevo metais kolūkiai viršijo grūdų ir mėsos planus, o tarybiniam piliečiui parduodavo kapitalistinių grūdų duoną, parduotuvėse tebūdavo galvijų kojos ir snukiai. Melioratoriai gražino Lietuvos gamtovaizdį, o rajonai socialkūrybiniam — kuris greičiau išnaikins vienkiemius, jų sodus,

Esperantininkai, atsiliepkite

Lietuvos radijas kasdien į eterį perduoda naujausią informaciją apie respublikos gyvenimo įvykius keliomis užsienio kalbomis, imta laidas transliuoti jau ir žydų kalba o dabar į eterį skrieja pranešimai esperanto kalba.

Tai — nauja rubrika „240 sekundžių esperanto kalba iš Lietuvos“. Kol kas šios laidos bus transliuojamos du kartus per savaitę. Esperanto kalba bus perduodamos pirmąsias naujienas apie Lietuvos esperantininkų veiklą, infor-

medžius. Dar toliau šuo vapalioja, kad dygo brandaus socializmo pažibos — Ignalinos atominė elektrinė, Mažeikių naftos valykla, Jonavos „Azoto“, Akmenės „Cemento“ gigantai. Tokiu pačiu tempu buvo nuodijamos upės, ežerai, Kuršių marios, oras ir net pienas. Visur viešpatavo harmoninga dvikalbė, o Lietuvos kalba lyg Pelenė traukėsi iš švietimo, raštvedybos, konferencijos salių...

Akiratininkų šuo baigdamas sapaliojimus klausia: Kur buvo ir ką veikė LKP?

Į klausimą šuniui reikėtų atsakyti šuniškai, bet paliksiu jį ramybėje. Lietuvos Komunistų partija tada kėlė iš karo griuvusių krašto ekonomiką, miestuose istisuose rajonuose statė apartamentinius namus, kad žmonėms būtų kur gyventi, tiesę greitkelius ir asfaltavo iš buržuazinės Lietuvos paveldėtus aplėistus, griuvančius vieškelius, kad gausėjantys visoje Lietuvoje automobiliai bei sunkvežimiai juose neklimptų, statė mokyklas ir aukštosiąs mokyklose „kepė“ landsbergius, prunskienes, petkevičius, čekuolius, mareinkevičius, dešintis ir šimtus tokių, kurie atėjus laikui padidino tautą atgimti.

Štai kur, tada buvo ir ką veikė LKP!

J. Zaliukas

macija apie svarbiausius įvykius visuomeniniame ir ekonominiame gyvenime. Aktyviausiems klausytojams bus įteiktos premijos.

Programas šioms laidoms padeda rengti Lietuvos esperantininkų sąjunga, neseniai paskelbusi apie

javo atgimimą. Si organizacija jau išsiuntinėjo pranešimus apie naujas Lietuvos radijo laidas daugelio pasaulio šalių esperantininkų organizacijoms. Jolanta Cepukaitė

Vilnis, 1989 m. rugpjūčio 31 d.

ŽMONĖS IR DATOS

RUGPJŪCIO 16 DIENA
PRIEŠ 90 METŲ

Sakių rajone, Tupikuose, gimė lietuvių gydytojas histologas, medicinos mokslų daktaras, Tarybų Lietuvos nusipelnęs mokslo veikėjas Blažiejus Abraitis. Baigęs Kauno universitetą, dėstė jame, vėliau Kauno medicinos institute. Abraitis paskelbė darbų apie virškinimo sistemos organų vystymąsi, kraujagyslių ir širdies audinių struktūrą, jų regeneracijos galimybes. Parašė keletą knygų, buvo vienas iš vadovėlio „Histologija“ autorių. 1967 metais jam buvo paskirta respublikos valstybinė premija.

Mirė Blažiejus Abraitis 1975 metais.

RUGPJŪCIO 17 DIENA
PRIEŠ 45 METUS

Į pirmąsias kautynes Lietuvos žemėje stėjo 16-osios Lietuviškosios divizijos kovotojai. Tai įvyko prie Šiaulių. Divizija čia susitelkė rugpjūčio 2 dieną, o Šiauliai buvo išvaduoti dar liepos 27 dieną. Tačiau hitlerininkai siekė žūtbut atsiimti Šiaulius, nes miesto strateginė padėtis buvo labai svarbi. Čia ejo pagrindinės komunikacijos, kuriomis fašistinės armijos „Šiaurės“ grupė, veikusi Estijoje ir Latvijoje, palaikė ryšį su Rytprūsių armijomis. Išvadavę Šiaulius ir per juos einančių kelių mazgą, tarybiniai kariai tas armijas perskyrė. Hitlerininkai, sutelkę prie Šiaulių daug technikos ir ypač tankų, aktyviai remiami aviacijos, pradėjo pulti. Rugpjūčio 18 dieną jie pasiekė 16-osios Lietuviškosios divizijos gynybos pozicijas Juodeiškių, Dausiškių, Gytarų bare. Divizijai buvo iškeltas uždavinys — sulaukyti priešų puolimą ir apginti Šiaulius. Tris dienas virė atkaklus mūšis. Hitlerininkai, neišveikę divizijos karių pasipriešinimo, atsitraukė ir perėjo į gynybą. „Mūšiuose prie Šiaulių, — rašoma TSKP istorijos 5-ajame tome, — Lietuviškosios divizijos kariai įrašė į savo kovų metraščių nemažai naujų didvyriškų puslapių. Tomis dienomis visam frontui tapo žinomas Danutės Stanelienės vardas. Savo kulkosvaidžio ugnimi ji padėjo atremti trylika priešų atakų. Už žygdarbių prie dviejų „Slovės“ ordinų, gautų už ankstesnes kautynes, prisidėjo trečias — pirmojo laipsnio „Slovės“ ordinas.“

Už Šiaulių kautynes daug Lietuviškosios divizijos karių buvo apdovanota ordinais ir medaliais.

RUGPJŪCIO 19 DIENA
PRIEŠ 70 METŲ

Šilalės rajone, Pajūryje, gimė lietuvių dainininkas, pedagogas, Tarybų Lietuvos nusipelnęs meno veikėjas Zenonas Paulauskas. Nuo 1947 metų jis iki mirties dėstė LTSR konservatorijoje, dirbo operos ir baleto teatro solistu. Zenonas Paulauskas sukūrė apie 50 vaidmenų, išgūdė apie 40 mokinių: Vaclovą Daunorą, Ireną M. Kevičiūtę, Vladimira Prudnikovą ir kitus. Mirė Zenonas Paulauskas 1985 metais Vilniuje.

RUGPJŪCIO 19 DIENA
PRIEŠ 100 METŲ

Gimė revoliucinio judėjimo Lietuvoje ir Spalio revoliucijos Rusijoje dalyvis Stanislovas Turla. Jis anksti įsijungė į revoliucinę kovą, dalyvavo 1905–1907 metų revoliuciniuose įvykiuose. Jis dirba socialdemokratų organizacijoje, gina bolševikų taktiką, įneša reikšmingą indėlį bolševizuojant Rv. Vilnis, 1989 m. rugpjūčio 31 d.

gos lietuvius socialdemokratų.

Prasidėjus pirmajam pasauliniam karui, Stanislovas Turla išvyko į Petrogradą, kur buvo išrinktas į Petrogrado bolševikų komitetą. Dėl carizmo persekiojimų išvyksta į Rostovą prie Dono ir tesia revoliucinę veiklą, padeda ruošti Spalio socialistinę revoliuciją. Jis važinėja po sritis, kurias partines organizacijas, Raudonosios gvardijos būrius. Vėliau Stanislovas Turla dirba įvairių partinių ir tarybinių darbų. Mirė 1942 metais.

RUGPJŪCIO 20 DIENA
PRIEŠ 90 METŲ

Lietuvoje suvaidintas pirmas viešas lietuviškas spektaklis — Keturakio komedija „Amerika pirtyje“. Manoma, kad Keturakio slapyvardžiu pasirašinėjo Antanas Vilkuštaitis, paskelbęs spaudoje keletą vertingų apsakymų, nemažą pluoštą publicistinių rašinių bei vertimų. Komedijoje „Amerika pirtyje“ vaizduojama devynioliktojo amžiaus pabaigos Lietuvos kaimo buitį, pajukiamas tam metui būdingas kai kurių žmonių veržimasis Amerikon „laimės ieškoti“. Veikalas pasižymi įdomia intriga, šmaikščiu dialogu bei sceniniu išraiškumu, sodria kalba. Šio amžiaus pradžioje ji buvo labai populiari teatro mėgėjų scenoje, buvo išversta į rusų ir baltarusių kalbas. Komedija buvo pastatyta Palangoje Povilo Višinskio, Gabrielės Petkevičaitės-Bitės ir kitų pastangomis. Ją žiūrėjo apie pusšimtis žmonių. Tai buvo reikšmingas kultūrinis įvykis, paskatinęs scenos entuziastus plėsti teatrinę veiklą.

RUGPJŪCIO 23 DIENA
PRIEŠ 50 METŲ

buvo sudaryta TSRS ir Vokietijos sutartis, žinoma kaip Molotovo—Ribentropo paktas ir priimti papildomi slapti protokolai. Tai pakeitė visų Pabaltijo respublikų: Lietuvos, Latvijos ir Estijos būklę, turėjo įtakos vykusiems šiose respublikose 1940 metais procesams, kuriuos iš esmės lėmė Stalino statytinių V. Dekanozovo, A. Vyšinskio ir A. Ždanovo sprendimai.

RUGPJŪCIO 25 DIENA
PRIEŠ 100 METŲ

žimė lietuvių mokslininkas, botanikas floristas ir biologas, Tarybų Lietuvos nusipelnęs mokslo veikėjas Povilas Snarskis. Jis daugiausia tyrinėjo retesniųjų augalų paplitimą respublikoje, eglynų bei žuolynų tipus ir kita. Svarbiausias jo veikalas — „Vadovas Tarybų Lietuvos augalams pažinti“, pagrįstas daugiausia jo paties tyrimų duomenimis. Floristinės botanikos klausimais Povilas Snarskis paskelbė nemažą mokslinių straipsnių.

Mirė mokslininkas 1969 metais.

RUGPJŪCIO 27 DIENA
PRIEŠ 105 METUS

gimė lietuvių rašytojas, Tarybų Lietuvos liaudies poetas Liudas Gira. Nemaža jo kūrinų išversta į kitų tarybinių tautų ir liaudies demokratijos šalių kalbas. Liudui Girai už jo veiklą literatūroje ir kritikoje suteiktas Tarybų Lietuvos Mokslų akademijos tikrojo nario korespondento vardas. Jis apdovanotas Tėvynės karo pirmojo laipsnio ordinu.

Svarbiausia Liudo Gira veiklos sritis — poezija. Jis ir pats save laikė pirmiausia poetu. Daugelis jo dainų tiesiog virto liaudies dainomis. Pavyzdžiui, populiarius eilėraštis „Trys berželiai“:

Kabulas ne tik Afganistano sostinė, o ir prekybos miestas. Toks jis visada buvo ir yra, nepaisant įtemptos padėties šalyje. Nuotraukoje: Kabulo gatvėse. (TASS-o nuotr.)

Gale lauko toli,
Trys berželiai auga.
Trys berželiai svyruonėliai
Tarpu savęs kalba:

— Kad bernelis būčia,
Jaunas artojėlis —
Visą vargą vargužėlį
Žagrele aparčia...

— Kad mergelė būčia,
Jauna pjovėjė —
Brolių ašaras gailiausias
Rinkčia priejuostėlėn.

Mirė Liudas Gira 1946 metais.

RUGPJŪCIO 31 DIENA
PRIEŠ 105 METUS

gimė lietuvių rašytojas Bronius Laucevičius-Vargšas. Kartu su juo šeimoje augo dar keturi broliai ir dvi seserys. Tėvai Kelmėje turėjo tik mažą sklypelį žemės. Tik labai geros, nagingo tėvo baldžiaus rankos galėjo šiaip taip pramaitinti gausią šeimą. Vakaraus, kai nutildavo medžio tekinimo staklės, tėvas imdavo klarnetą, o ji apspisdavo būrys vaikų. Taip susikūrė net šeimos orkestras.

Dirbdamas ir mokydamasis Šiauliuose, Bronius Laucevičius bendravo su pažangiais moksleiviais, inteligentais. Vienas iš jų buvo Kostas Jasiukaitis, jau spėjęs pargarsėti rašytojas. 1905 metais Laucevičius emigruoja į Ameriką. Dirba čia įvairius darbus. 1905 metais Čikagoje įsteigiamas „Dramatiškas būrelis“, kurio režisieriumi buvo pats rašytojas. Pirmas būrelio pastatymas — Broniaus Laucevičiaus 4 veiksmų drama „Pirmi žingsniai“. Kai kurios Laucevičiaus pjesės pasiekdavo ir Lietuvą bei kitas lietuvių darbininkų gyvenamas vietas — Rygą, Peterburgą. Ypač populiari buvo trijų veiksmų drama „Milijonai vandenynje“, statyta Čikagoje, Vilniuje, Odesoje, Rygoje, Kaune. 1919 metais Vaičkaus vadovaujama profesionali teatro trupė pastatė 3 veiksmų dramą „Žmonės“.

Broniaus Laucevičiaus literatūrinė veikla buvo labai įvairi: rašė dramas, apsakas, vaizdelius, publicistinius straipsnius, pasirašydamas Vargšo slapyvardžiu. Daugiausia spausdinosi Filadelfijoje leidžiamame lietuvių socialistų sąjungos laikraštyje „Kova“, liberaliniame laikraštyje „Lietuva“. Po mirties jo kūryba buvo spausdinta Vinco Kapsuko redaguotoje „Naujojoje gadynėje“, „Darbininkų kalendoriuje“.

Nepaisant tokios plačios kūrybinės veiklos, Broniaus Laucevičiaus-Vargšo gyvenimas Amerikoje buvo labai skurdus. Vargšas ir nepritekliai pakirto jo sveikata. Ten ir mirė, tesulaukęs 30 metų.

Antanas Kybartas

VEIKLIŲ ŽMONIŲ METAS

Vilnius seniai draugauja su Suomijos Joensu miestu, bet anksčiau tie ryšiai buvo aiškiai pramoginiai: buvo keičiamasi ekskursantų delegacijomis, vieni pas kitus pakoncertuoti ir pasizmonėti atvykdavo ansambliai ir saviveikliniai dainų bei šokių kolektyvai... Žodžiu, draugystė buvo linksma ir graži, niekuo neįpareigojanti. Matyt, pirmieji šią taisyklę sulaužė „Neringos“ susivienijimo vadovai, pakvietę bendradarbiauti prieš porą metų suomių firmą. Dabar leidžiama ir jau eksportuojama į kitas šalis bendra produkcija.

Šis pavyzdys tikriausiai ir paskatino „Lietuvos“ viešbučio konferencijų salėje susitikti devynių Suomijos firmų bei geros desimties Lietuvos įmonių bei susivienijimų atstovus. Suomų verslininkai lig to laiko nuodugnai susipažino su dalyvavusių minėto apskritojo stalo susitikime Respublikos įmonių gamyba, jos lygiu ir galimybėmis. Šis susitikimas — pirmasis toks stambus iš dalykinių ryšių su Suomija. Jo tikslas buvo aptarti konkrečias tiesioginio bendradarbiavimo tarp Suomijos ir Lietuvos įmonių programas. Susitikimo iniciatoriai Lietuvos TSR prekybos ir pramonės rūmai bei Šiaurės Karelijos prekybos rūmai ir Joensu miesto municipalitetas, kurie sudarė tuo tikslu sutartį tarp šalių.

Kokie šio dalykinio renginio rezultatai? Buvo pasirašyta apie dvi dešimtis kontraktų, numatančių Suomijos produkcijos tiekimą į Lietuvą, o lietuviškos — į Suomiją, pasirašytos sutartys dėl bendrų darbų. Štai suomių firma „Fodoco“ Vilniaus kuro aparatūros gamyklai tieks metalo ir plastmasių liejimo įrangą, o už tai gaus dalį produkcijos. Statybos firma „Tervo“ tapo bendros „Lelijos“ siuvimo susivienijimo ir Suomų firmos „PIK-up tekstail“ įmonės Ukmergėje statybos rangove. Firma „Kajapain Makunta“, gaminanti prekių įpakavimą, bendradarbiaus su „Vilnies“ gamybiniu taros ir įpakavimo bei „Neringos“ susivienijimais. Firma „Computer program unity“ tieks programavimo įrangą „Sigmos“ susivienijimui bei įmonei „Baltic Amadeus“. „Rakentempo“ priimtinomis sąlygomis pasiūlė Respublikos agropromoninio susivienijimo įmonėms ir ūkiams kombainus rinkti serbentus bei avietes ir įrengimus sultims spausti. Firma „Mecakone“ pasirašė sutartį su „Monolito“ susivienijimu padėti pastatyti Vilniuje asfalto ir betono gamyklą. Nutarė bendradarbiauti ir Vilniaus bei Joensu municipalitetai.

Valdas Araminas

NACIONALINIS ISSIVADAVIMO JUDEJIMAS AR REVOLIUCIJA?

Vykstantys šalyje politiniai procesai vis labiau įgauna nacionalinio išsivadavimo judėjimo pobūdį. Liaudies gyvenimo lygio smukimas vis dažniau siejamas su „stipraus centro“ nesugebėjimu spręsti ekonomikos pertvarkymo klausimų. Dėl to deklaruojamos atsiskyrimo idėjos. Iš ekonominės neviltingos kilę pažangūs judėjimai — Sąjūdis, Liaudies frontai ir kt. konsoliduojasi pagal nacionalinį požymį, kad paspartintų pertvarką.

Tačiau nacionalinis išsivadavimo judėjimas dabarties sąlygomis — tai akla revoliucija. Pirmia, todėl, kad nesiremiam teoriškai pagrįstais visuomenės ir pertvarkos modeliais. Nežinome, nei kokioje santvarkoje gyvename, nei ką reikia sukurti. Antra, jis veda mažiausiai į dvi akliavietes. Sunku išvengti priešingų pusių susidūrimo ir kraujo praliejimo. Ypač ten, kur žemesnis kultūros lygis. Kovotojai už Respublikos nepriklausomybę tikisi išspręsti ekonomikos spartinimo uždavinį per suverenitetą. Tuo tarpu žinome, kad ekonomikos spartą lemia ne vien įstatyminiai aktai, išsivadavimas nuo sąjunginių žinybų bei ministerijų diktato, o pirmiausia betarpiškų gamintojų išlaisvinimas iš pasenusių gamybinių bei visuomeninių santykių.

Štai tūlas direktorius svajoja apie nepriklausomybę nuo centro ir Respublikos biurokratų, tačiau ima paslaptinai šypsotis, kai keliam klausimą dėl visos valdžios perdavimo darbo kolektyvo tarybai. Suteikus savarankiškumą žmonei, vien-

valdžiu jos šeiminku tampa direktorius. Atsiranda jei ne kapitalistai, tai jau bent pramonininkai. Tapę „kunigaikštukais“, įmonių ir organizacijų vadovai ne visada galvos apie kolektyvo ir jo narių interesus. Jau dabar kai kur imama švaistyti užsienio valiutą japoniškiems automobiliams ir kitiems prestižo atributams išigyti.

Akloji revoliucija visiškai nepelnytai užgauna kitų tautų atstovus, gyvenančius Respublikoje. Siekdami apsiginti, jie taip pat konsoliduojasi į savo organizacijas. Taip liaudies nepasitenkinimas paliečia nacionalinių santykių sferą. O biurokratų interesai žūt būt išaugoti esamus gamybinius bei visuomeninius santykius, lieka nematomi. Jų nekeičiant toliau kris pragyvenimo lygis, didės liaudies nepasitenkinimas, kol ji, pabudusi tarsi lokys iš žiemos miego, ryžtingai neužbaigs inteligentų žaidimų.

Esame liudininkais, kaip tautinis atgimimas atstatė į savo vietas kalbos, valstybės, sąjungos, suvereniteto supratimą. Dar daugiau žada Komunistų partijos, o taip pat mokslų apie visuomenę atgimimas. Akivaizdu, jog stalinizmas bei stagnacija yra labiausiai paveikę būtent visuomenės sąmonę. Biurokratija nušalina Komunistų partiją nuo jos istorinės misijos. Išgalėjusi visuomenės moksluose sčoplastika, metafizika ir demagogija ištikimai talkina biurokratams, išsaugant šios sistemos nekintamumą.

Komunistų partija vis labiau atsiduria ideologijos vakuume. Ne kiekvienas

partijos narys galėtų išdėstyti marksistinę komunizmo sampratą. Dažnas pasisako netikrą tokiu komunizmu, kokį dešimtmečiais prieš biurokratai. Beviltiškumą skleidžiančiu štampu tampa frazė: „Jau mums žadėjo komunizma!“ Biurokratijai buvo naudinga, kad liaudis nežinotų tikrosios marksistinės komunizmo prasmės. Dabar gi jie yra pasiekę dvigubą pergalę — liaudis sunaikia bepatikė tikrąją jo prasmę. Būtent, kad marksizmas — tai mokslu paremtas visuomenės raidos valdymas. Tai revoliucijų bei pertvarkų technologija, įgalinanti paspartinti ekonomiką mažiausiomis laiko, energijos bei kraujo sąnaudomis. Jeigu TSKP remtusi marksizmu, tai pirmą būtų susikūrusi visuomenės, kurioje gyvename, teorinį modelį, pertvarkos projektą — Konstituciją ir pertvarkiusi žymiai greičiau negu dabar galime tikėtis.

Biurokratijai šiandien taip pat naudinga suversti kaltę už šalies negales Komunistų partijai. Iš tikrųjų būtent biurokratija atėmė iš partijos sugebėjimą lemti racionalią visuomenės raidą. Pasakykit, ar gali partinės organizacijos sekretorius kritikuoti savo kolektyvo vadovą be pasekmių sau? Priklausomas negali kritikuoti to, nuo kurio priklauso. Tada vietoj to, kad gintų valdinių interesus, partija atsistoja šalia biurokratų ir ima kartu su jais valdyti ir vadovauti valdiniais.

Ar begali Komunistų partija atgimti? Manau, ne tik gali, bet ir privalo. Visuomenė kaip ir atskiras žmogus pirmą vadovaujasi jaus-

mais, o po to, prisimušęs gumbų, pagaliau imasi proto. Tad ateina laikas jausmus pakeisti protu. O tam reikalinga mokslu paremta ideologija.

Tačiau protas taip pat priklauso nuo visuomenės prieštaravimų brandumo. Kadangi jie bręsta netolygiai šalies mastu, Užurales gyventojai dar iki jausmų paastrėjimo nepriėjo. Lietuvoje, Pabaltijio respublikose anksčiausiai subrendo ekonominės, politinės bei humanitarinės prielaidos partijai susigrąžinti savo istorinę misiją.

Dėl prieštaravimų brandos netolygumo dėsningas yra LKP suvereniteto klausimas. Neprotinga būtų laukti, kol Kamčiatkoje suvoks, jog laikas stengtis proto pagalba išvengti kraujo praliejimo Pabaltijyje. Be to, logiška išbandyti ugdomą Lietuvoje partijos pertvarkos modelį tam, kad po to būtų diegti jį šalies mastu.

Pagal šį modelį reikia perduoti valdžią iš partinių aparatų renkamiems partijos komitetams. Dėl to būtina susigrąžinti partijos pirmininko statusą kiekviename jos struktūros lygyje, kad būtų žmogus, ginantis renkamo organo valdžią. Miestų, rajonų, Respublikos lygio partinėse organizacijose partinį aparatą sudaryti iš dviejų biurų: programavimo (politinio) ir organizacinio. Pirmame sutelkti raidos valdymo specialistus: sociologus, psichologus, juristus ir patikėti jiems rengti renkamojo komiteto nutarimų projektus — raidos valdymo programas. Antrąjį sudaryti iš vykdytojų, sugebantių realizuoti programas.

Kadangi ši, jau ne karta skelbta partinėje spaudoje struktūra, nėra pageidautina dabartiniam aparatui, sunku tikėtis partijos atgimimo iš viršaus. Todėl būtina, remiantis partijos sveikosiomis jėgomis, kruopščiai parengti suvažiavimo nutarimų projektus. Nevalia kartoti klaidų, kai suvažiavimai sušaukiami skubotai, neparengus nei ideologinių, nei programinių klausimų. Svarbiausia šiandien susigrąžinti partijai marksistinę mokslu paremtą visuomenės raidos valdymo ideologiją. Būtent ideologijos klausimu turi vykti partijoje paskelbta diskusija.

Naujoje Lietuvos Konstitucijoje reikalinga įtvirtinti tai, kad ekonominius ir programinius klausimus darbo kolektyvuose sprendžia ir tvarko jų tarybos (o ne administracija). Reikia sudaryti komisiją ir parengti įstatymo dėl valstybinės įmonės (susivienijimo) redakciją, numatant kolektyvinę demokratijos įtvirtinimą. Tačiau tikras dirbančiųjų suinteresuotumas kolektyvo veiklos rezultatais atsirastų tik tada, kai kiekvienas turės atitinkamą kolektyvo nuosavybės dalį akcijų pavidalu.

Norėčiau paraginti visus ir kiekvieną Lietuvos komunistą, nebūtinai nešiojantį partijos bilieta, siekti, jog partija taptų, jeigu ne epochos, tai bent pertvarkos protu, garbe ir sąžine.

Stasys PAULASKAS
Vilniaus aukštosios partinės mokyklos partinio ir tarybinio darbo tyrimo laboratorijos vedėjas

KAS NETILPO Į PERIODIKOS SKILTIS

„Kentaucijų pradinė mokykla ruošiasi naujiems mokslo metams...“ — skelbė trumpa antro puslapio kampe įsprausta žinutė. Turbūt retas Mažeikių rajono laikraščio „Komunistinis rytojus“ skaitytojas ją pastebėjo. O aš virpančiais pirštais laikiau spaustuves dažais kvepiantį popierių ir negalėjau nuraminti spurdančios širdies: „Tai aš parašiau! Tai mano pirmoji informacija!“ Kaip šiandien prisimenu — buvo šilta ir saulėta 1951 metų birželio 30-oji. Nuo tos dienos pradėjau žurnalisto gyvenimą. Negalėdamas gražių žodžių gyriau darbo pirmūnus, be užuojautos vanojau dykai duoną valgančius ir visokio plauko snaudalius, atkakliai ieškojau įdomių biografijų žmonių ir stengiausi savo akimis pamatyti nepaprastus įvykius, eju, važiuoju ir rašiau — Paventy, bendrabučio kempely, kabinete po darbo, rytais, kol dar miega paukščiai ir vaikai... Taip su plunksna rankoj — prabėgo daugybė metų. Bėveik pustrčio tūkstančio rašinių, išbarstytų respublikos ir Sąjungos spaudoje, krūvelė knygų spintos kamputy — lyg ir ne vėjai švilpauja kūrybos aruode, o kai pažiūriu — tiek mažai dar spėjau pasakoti apie žmogų ir žemę... — taip savo naują knygą pristato „Nemuno“ žurnalo redaktorius Laimonas Inis. Ji vadinasi „Turiu savo pasaulį“.

Matyt, prieš imant pasakoti apie pačią knygą, svarbu pasakyti, kad jos pasirodymas lūdija įsilinguojant gana svarbų ir taurų dalyką, labai reikalingą plunksnos broliams: ši knygą išėjo su rubrika „Žurnalisto biblioteka“, kurią leidžia „Periodika“. Ši serija skirta

žurnalistams papasakoti tai, kas įdomaus ir svarbaus susikaupė kelionių bloknoutuose, tai, kas netilpo į periodikos puslapius. Mūsų kaimynai lenkai jau seniai turi tokią literatūros seriją — „Reporterių kurjerį“. Lietuvoje tai — dalykas naujas.

Laimonas Inis į savo knygą sudėjo apybraižas, parašytas įvairiu laiku, tačiau dėl įvairių priežasčių pasirodžiusias spaudoje sutrumpintas. O juk, kai pasakoji apie Konstantino Čiurlionio pasaulį, jam artimus žmones, svarbi kiekviena detalė, kiekvienas tikrovės štrichas. Knygoje rasime įdomių susitikimų su Ieva Simonaityte, Juozu Grušu, Juozu Paukšteliu atpasakojimus — tai mūsų kultūros istorija. Ne tik literatūros tyrinėtojams, bet ir ainiams svarbu kiekvienas žodis apie žmones, daug nusipelnčius lietuvių literatūrai. Čia įdėta apybraiža apie karo lauką Valdą Akstiną, tragiškai žuvusį gelbstint kitų gyvybes. Knygos puslapiuose susitiksim su kaimo žmonėmis, pakeliausime po unikalias Raigardo apylinkes, pamatysime liaudies menininkų kūrybą.

Laimonas Inis — vyresniosios kartos žurnalistas. Galbūt kai kurie jo kūrybinio stiliaus dalykai ekspresyviems jauniems gali pasirodyti senamadiški, bet juk dėl stiliaus nesiginčijama. Daug svarbiau, kad Laimono Inio darbo tikslas tas pats — kurti gyvenimo metraščių, fiksuoti jo detales, dažnai per kasdienių darbų skubą praslystančias pro mūsų akis. Tada knygą lieka — dokumentu, kuris ateinančioms kartoms pasakos apie mūsų laikmetį, mūsų gyvenimą.

Valdas Araminas

Etiudas prie kapo

„Ir mes einame pas mirusius, rymome prie brangiausių kapų, kuriuos užmiršti, užleisti velėna — nevalia. Kiti kada nors ateis pas mus.“

ROMAS SADAUSKAS

Pamario piatybės su joku kitu Lietuvos pakraščiu nesumaišysi Lyg piligrimai paklydusioje jų padūmavusioje platybėje kuplių medžių guotai, lyg iš požemių išdygta po kojom upių slėniai, giliai įsirežę lygumos, o kur tik pakilumėlė, ten rasi berymantį nors vieną kryželį, nors vieną akmenėlį kažkam atminti padėtą. Mokėjo anksčiau žmonės parinkti vietą paskutiniam poilsiui — ant pakilumėles, kad potvyniai palaikų neišbarstytą, po medžių šešėliais, kad kaitra neaktintų...

Visą Lietuvą turbūt galima pereiti, o tokių kapinaičių niekur kitur nerasi. Nors visas mūsų kraštas — pilkapis prie pilkapių, kryžius prie kryžiaus...

Galia tik vieno — nyksta daugelis senųjų kapinaičių, vienas kitas dar prižiūri žmonės, o kai kurias melioracija jau sulygino su žeme, kitas — dar talkosi. Užtat labai nustembi, kai pasilypėjęs ant vos pastebimo kaimelio vienu ypu atsiduri prie vartelių, gražiai gedulo spalva nudažytą, pasigėri kažkada juos kalusio kalvio meistriskumu ir tylią prayerį...

Čia kitoks pasaulis. Čia esi tarp tų, kurie turėtų tau daug ką pasakyti, bet jiems nebėliko žodžių. Štai taip aš jaučiausi pro Kisinų kaimą Kleipėdos rajone eidamas ir užsukęs į vietines kapinaites. Pirmiausia man krito į akis pažįstama pavardė ant geležinio kryžiaus. Ir tikrai skaitau, kad čia palaidotas Antanas Gelgaudas, vie-

nas 1831 metų sukilimo vadų. Beje, ne taip toli nuo čia ir žuvęs. O greta, didžiausiam mano nustebimui, irgi gražiai prižiūrėtas Fryd-

richo Kelkio ir jo žmonos — kapas. Prisiminiau universitetą, docento Jono Bulotos paskaitas, kuriose jis pasakojo apie pirmąjį lietuvių žurnalistą, pirmąjį reporterį ir pirmąjį redaktorių. Daug jam teko būti pirmuoju. Šiandien mes turime daug ką, tada neturėjom nieko. Prisiminiau ir kitką — kaip kažkada vietiniai žmonės man rodė prie sodybos išlikusius vartus, išlėtus iš cemento. Jie sakė, jog tai pirmasis cementas jų krašte. Iš jo buvę padaryti Kelkių sodybos vartai. Štai ir pasidarė aišku, kur būta tos F. Kelkio žento sodybos, kurioje pirmasis lietuvių reporteris ilgai gyveno ir kur nutrūko jo gyvenimo siūlas.

Frydrichas Kelkis šiandien laikomas vienu žymiausių Mažosios Lietuvos raštijos darbuotojų. 1832 — 1875 metais jis leido pirmąjį lietuvišką laikraštį „Nusidaviniai apie evangelijos prasiplatinimą tarp žydų ir pagonų“, o 1875—1877 metais laikraštį „Pasiuntinybės laiškelis“. Jis ne tik intensyviai rašė įvairiomis temomis į to meto spaudą, bet ir parengė lietuvių kalba įvairaus turinio religinių knygų, parašė eilėraščių, bendravo su kitais raštijos žmonėmis, teikė jiems medžiagą.

Labai nudžiugino, kad jo kapas nepamirštas, kad jį prižiūri vietos žmonės, kad žurnalisto vardas jiems pažįstamas, kad čia apsilanko nuolat kraštotyrininkai, ateina ekskursijos. Kekvienas Lietuvai brangus vardas turi būti taip saugomas.

Viktoras Armailis

Vilnis, 1989 m. rugpjūčio 31 d.

Pakruojo rajone, buvusio didelio Žeimelio dvaro vietoje, įsikūręs Žeimelio miestelis jau nuo 1500 metų. Senoji miesto dalis — vienas originaliausių Lietuvos urbanistikos paminklų, iki šių dienų išlikęs XVIII a. pabaigoje - XIX a. pradžioje statytas dviejų smuklių ansamblis — klasicistinė Didžioji ir liaudies architektūros formų Mažoji smuklės. Didingai atrodo evangelikų liuteronų bažnyčia. Šiandien Žeimelis — to paties pavadinimo kolūkio centras. (G. Svitojaus nuotr.)

Kaunas pasitiko naujus troleibusus

Miestų oro problema opi visame pasaulyje. Vienas būdų ją padaryti grynesniu — tai vystyti elektrinį transportą. Elektromobilių kūrėjai kol kas dar netarė savo galutinio žodžio, o, va, troleibusai jau ketvirtą amžius kursuoja dviejų didžiausių Lietuvos miestų gatvėmis.

Per tą laiką, suprantama, išaugo ir keleivių skaičius. Vien plečiant troleibusų linijų ilgį, o jis ir taip jau siekia po kelis šimtus kilometrų kiekviename iš dviejų miestų, susisiekimo problemų neišspręsi. Mat yra maršrutų, kuriais piko valandomis keliauja didžiuliai žmonių srautai. Tai generaliniai miesto maršrutai. Jais ne pro šalį spūsties minutėm paleisti talpiausius autobusus ir troleibusus.

Kol kas tik „Ikaruso“ tipo autobusai pasižymėjo tokiomis savybėmis — tai septyniolikos metrų ilgio gigantai su dviem salonais ir šešiais ratais. Na, o talpiausias troleibusas iki šiol buvo čekoslovakų gamybos „Skoda—14TR“. Siuolaikiška ir labai patogė mašina. Tačiau dabar Kaune pradėjo kursuoti jos anūkas — pranokstantis ir garsuosius „Ikarusus“. Net aštuoniolikos metrų ilgio mašina, talpinanti kelis šimtus keleivių. Tai — „SKODA—15TR“. Tai troleibusas su priekaba, kur yra antrasis salonas. Naujieji troleibusai kursuoja labiausiai apkrautu trečiuoju maršrutu. Jie padės išspręsti Kauno senamiesčio transporto problemas.

Jurgis Unguraitis

Uostamiesčio Edisonų darbai

Klaipėdoje prieš dešimt mėnesių įsikūrė Mokslinės techninės kūrybos draugijų tarybos techninės kūrybos klubas. Kai kam atrodė, kad jis nereikalingas, tik susiburs dar vienas formalus biurokratinis aparatėlis. Tačiau pasirodė, kad labai daug priklauso nuo pačių išradėjų iniciatyvos. Žmonės ėmėsi veiklos rimtai, ir tai matyti iš pirmosios šio klubo surengtos parodos mugės, kurioje buvo eksponuojami klubo narių, individualių išradėjų darbai. Jie čia pat buvo parduodami suinteresuotiems asmenims ar organizacijoms.

Štai klubo sekcija, veikianti Lietuvos jūrų laivininkystėje, į parodą atgabeno originalias medžio apdirbimo stakles, kurias susidomėję apžiūrėjo pramonės atstovai. Be abejonės, jiems kilo minčių įrengimą pritaikyti gamyboje. Parodoje buvo pateikta nemaža pirmosios profesinės technikos mokyklos auklėtinių darbų kolekcija: specialistai geriausiai įvertino skylių gręžimo koordinatorių. Gauvilnis, 1989 m. rugpiūčio 31 d.

si mokslievių darbų kolekcija — gamybinio mokymo meistrų — P. Budrio ir F. Latakio sumanumo vaisius.

Parodoje buvo demonstruojamos įskaitant kelias velomobilų konstrukcijas, kurias sukūrė „Baltijos“ laivų statyklos išradėjai. Buvo įdomus išradėjo N. Bagino sukonstruotas suvitrinimo vandenilio dujomis aparatas. Įdomų velomobilų parodai pateikė 10-osios vidurinės mokyklos dešimtokas D. Šušė, kuriam tokių aparatų konstravimas tapo laisvalaikio pomėgiu.

Pasirinkti yra iš ko. Kiekviena pageidaujama aparatą, įrenginį pagal parašą, apie užsakymą pagamins klubo nariai — darbų atliktiniai.

Alojzas Siekštelė

Kai žmogus stengiasi būti nuoširdus, jis jau nenuoširdus.

V. Kubanevas

Didieji žmonės — išdidūs, mažieji — pasipūtė.

D. Baironas

STELMUŽĖS AŽUOLO ANŪKAI

Tykus Žemaitijos miestelis Kvėdarna savaitgaliais sušurmuliuoja kaip kermošius. Dabar čia nuolat renkasi Lietuvos aviatorių draugijos entuziastai, miškininkai, „žalieji“, mat Kvėdarna tapo štabu, iš kur leidžiamasi sodinti grandiozinės alėjos. Sumanyta ažuolų tuneliu sujungti Rubiškę Klaipėdos rajone su Vytogala Šilalės rajone — S. Dariaus ir S. Girėno tėviškes. Šitaip ne granitu, ne marmuru, o gyvu paminklu sumanyta įamžinti Atlanto nugalėtojų atminimą.

Ažuolas taurus medis. Seniau Rytų Lietuvoje buvo tradicija kad, gimus sūnui, tėvas sodina ažuoliuką. Ažuolynai Lietuvoje labai stipriai nukentėjo Antrojo pasaulinio karo metais ir tarpukaryje: XIX amžiaus pradžioje ažuolynai sudarė 2—3 procentus miško ploto, o 1945-aisiais — tik 0,8 procento. Nūnai didžiausi ažuolynai dar likę Dūkštų apylinkėse prie Vilniaus ir pakaunėje. Miškininkai susirūpino ažuolynų likimu. Tačiau jiems vieniems tai būtų nelengvas uždavinys. Ir į ažuolynų atsodinimo akciją įsitraukė visuomenė. Įvairiose vietose atmintinas lietuvių tautai apylinkes nutarta apodinti tauriaisais medžiais — ažuolais. Štai apie šeši tūkstančiai ažuoliukų jau pasodinta Lietuvos nacionalinio atgimimo idėjinio tėvo daktaro Jono Basanavičiaus tėviškėje Vilkaviškio rajone.

Na, o S. Dariaus ir S. Girėno at-

minimui pirmasis ažuolas Rubiškės kaime, kur gimė lėktuvo vadas S. Darius, buvo pasodintas narsiųjų lakūnų laidotuvių dieną. Ažuolas jau sudrūtėjo, žmonės dabar jį vadiną Dariaus ir Girėno ažuolu. 1969 metais į Rubiškę vėl suplaukė dėkingi ainiai. Maišeliuose jie nešė žemę iš visų Lietuvos kampelių. Ant savo rankomis supilto pilkapio žmonės ją išbarstė, pastatė didžiulį akmenį su lakūnų vardais, o jo papėdėje pasodino ažuoliukų giraitę. Dabar 50 kilometrų ažuolų alėja sujungs S. Dariaus ir S. Girėno tėviškes.

Lietuvių tradicija iškilmingomis progomis sodinti ažuolus nemari. Štai 1945 metų pavasarį, kai Lietuvon sugrįžo iš tolimos Udmurtijos pasitraukę nuo fašistinių okupantų vaikai, jie Vilniuje, Jau-nimo sode, pasodino ažuolą, kuris dabar užaugęs ir sustiprėjęs. Universiteto kiemelyje kasmet vis didesnis suošia S. Daukanto ažuoliukas, Alma Mater 400-ojo jubiliejaus proga atvežtas iš istoriko tėviškės. Prie Dūkštų devynmetės mokyklos žaliuoja J. Paleckio sodintas ažuolas. Zagarės miesto parke akį traukia išlakus ažuolas, kurį 1935 metais pasodino moksleiviai savo mokyklos 70-mečiui atminti. Ažuolai žadina širdis, jie įkūnija tautos dvasią ir jos lūkesčius. Ir turbūt neapsiriksiu pasakęs, kad lietuviai iš girių galiūno visada sėmėsi tvirtybės.

Viktoras Armalis

MENO ŠVENTĖS AKORDAI

Antakalnio gatvės gale stovi namas, kurio 55 butuose gyvena pirmojo Vilniuje namų statybos kooperatyvo nariai. Jis vadinasi „Mokslo“. Kooperatyvui sukako dvidešimt penkeri. Ketvirtis amžiaus. Daug ar nelabai? Žmogaus gyvenime — tai laikas, per kurį išauga vaikai, ima blėsti brandos metas ir ateina laikas pagalvoti apie poilsį.

Daugelis namo gyventojų turbūt tai pajuto, kai susirinko į šventinę sueigą. Tada, kooperatyvo kūrimosi dienomis, keli tūkstančiai rublių už butą atrodė baisūs pinigai. Šiandien jie tokiais neatrodo, bet ir kainos nūnai kitos. Kitaip šiandien vertinama daug kas, ne tik pinigai, bet svarbiausia, apie ką kalbėjo ilgas metas buvęs kooperatyvo pirmininkas Antanas Deltuva, kad per ketvirtį amžiaus niekas su niekuo nesibylinėjo, nesipyko. Per paskutinį susirinkimą

net tradicinis kolektyvo draugiškas teismas panaikintas.

„Mokslo“ kooperatyvas — tai ne šiaip bendrija, gyvenanti viename name. Tai — simbolis, kokio aštri pas mus jau daug metų būtų problema. Žmonės susibūrė, kad bendrom jėgom, kartais už paskutinius pinigus, bet turėję pastogę virš galvos. Kooperatyvo pavadinimas irgi neatsitiktinis. Čia daugiausia — profesorių, muzikologų, istorikų, gydytojų su moksliniais laipsniais. Kiti — sudaro mažesnę procentą. Šiandien atrodo keista, kad tarp mokslininkų neatsirado užtektinai kooperatyvo narių — ne visi turėjo tokiam reikalui lėšų. Dabar kooperatinė statyba Lietuvoje plečiasi ir greitai taps svarbiausiu aprūpinimo butais šaltiniu. Tad „Mokslo“ patirtis ir susiklausymas — kiekvienam — vertas dėmesio pavyzdys.

Jurgis Pekarskis

Sirvintų rajono Sirvintos kolūkyje susikūrė meristemė laboratorija, kurioje iš sveikų bulvių akuciu steriliuose mėgintuvėliuose auginami daigai. Vėliau jie perkeliama į šiltnamį, o birželio mėnesio pradžioje — į atvirą dirvą.

Gedimono Svitojaus nuotraukoje: laborantė G. Reboviėnė.

KO SUSIRŪPINĖS AVIGANIS

Beveik tūkstantinė avių kalmėnė lankoma Biržų rajono K. Poželos kolūkyje. Ją prižiūrėti patikėta prityrusiam aviganiui Imantui Šakėnui (žr. nuotr.).

— Kasmet prikerpame po

pusantro tūkstančio kilogramų vilnų, — pasakoja Imantas Šakėnas, — Realizavus vilną, lėšų tepakanka išlaikyti kalmėnę. Aple bent mažą pelną negali būti nė kalbos.

Pagrįstas I. Sakėno nerimas. Už kilogramą vilnų ūkis gauna po 6 rublius. Tai tik simbolinė kaina. O vos už dvidešimtles kilometrų, Latvijoje, avių augintojams už vilnos kilogramą mokama po 21 rb. Galima tik stebėtis mūsų kaimodarai!

Broniaus Talaikio nuotr.

Keturakio ir „Amerika pirtyje“ byla

Viena iš mūsų literatūros istorijos mįslių — Keturakio ir jo komedijos „Amerika pirtyje“ autorystė. Tai dramatiškas atvejis: nuo pat savo pasirodymo (1895 m.) plačiausiai ir po visą gimtąjį kraštą, ir pirmiausia toli už jo ribų, Jungtinėse Amerikos Valstijose, tarp lietuvių išgarsėjęs kūrinyr ir Keturakio slapyvardė pridengtas jo autorius, kurio tikrasis vardas iki galo dar neįjmtas, nors daug kas jau išaiškinta.

Sia proga tektų vėl grįžti prie tos autorystės bylos. Iki 1908 m. jos nebuvo. Neabejota, kad „Amerika pirtyje“ priklauso Antanui Vilkutaitiui-Keturakiui. Mat netrukus po jo mirties (1903 m.) tų pačių metų lapkričio mėnesį Amerikos lietuvių laikraštyje „Vienybė lietuvininkų“ pasirodė platus straipsnis „Antanas Vilkutaitis“. Jame buvo išdėstyti šio rašytojo gyvenimo ir kūrybos duomenys, be jokių išlygų jam priskirti ne tik publicistikos, bet ir kiti kūriniai, tarp jų komedija „Amerika pirtyje“. Straipsnis buvo pasirašytas žmogaus, kaip manoma, Vinco Daukšio, pažinjusio Antaną Vilkutaitį, atidžiai sekusio jo kūrybą, žinojusio jo slapyvardes ir kūrinius, susidūrusio su jais per „Vienybės lietuvininkų“ laikraštį ir redakciją. Be to, šis straipsnis ir jo pateiktos žinios buvo patikrintos ir suderintos su „Varpo“ redakcija. Ji paskui atpasakojo tą „Vienybės lietuvininkų“ straipsnį, papildydama anksčiau „Varpe“ įdėtą Antano Vilkutaičio nekrologą būtent duomenimis apie jo kūrybą ir apie jį kaip „Amerika pirtyje“ autorių. Minėtasis straipsnis tebelieka svarbus pirmasis įrodymas sprendžiant Keturakio klausimą.

Abejonė dėl tos komedijos autoriaus buvo pasėta 1908 m. ir jau minint šio kūrinio pastatymo Palangoje dešimtmetį (1909 m.), kai kur jo autoriumi pradėtas pristatyti Antano Vilkutaičio brolis Juozas Vilkutaitis, pasirodęs viename kitame tos sukakties minėjime. Kai kas, pvz., J. Baltrušaitis Amerikoje 1912 m. įrašydino Juozą Vilkutaitį kaip „Amerika pirtyje“ kūrėją, nors kiti Amerikos lietuvių kultūros istorikai (A. Milukas) vėliau (1923 m.) juo laikė Antaną Vilkutaitį.

Galima sakyti, kad nuo 1908 m. kone 50 metų apie Keturakio ir komedijos „Amerika pirtyje“ klausimą ne kas tebuvo rašyta. Platesnis Lietuvos mokslininkų (B. Pranskaus-Zalonio, Vytauto Vanago) darbai pasirodė 1958—1959 m., tą kūrinių skyrė Antanui Vilkutaitiui.

Klausimas, kas parašė šį labai populiarų, laiko egzaminą ištvėrusį, talentingą scenos kūrinių, plačiau atgaivintas 1960 m., vėl išskė-

lus į viešumą 1908 metų medžiaga. Būta literatūros istorikų (L. Sudaitis, V. Žerkas), kurie linko „Amerika pirtyje“ autoriumi laikyti Juozą Vilkutaitį arba — kol nesurastas komedijos rankraštis — abudu — brolius Antaną ir Juozą Vilkutaičius, kaip ir buvo padaryta Mažojoje lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje (žr. III t. 1971 m.).

Kiti literatūros mokslininkai neturėjo esmingesnių abejonių dėl to, kad šios komedijos kūrėjas buvo Antanas Vilkutaitis. Motyvuota, tarp kitko, ir tuo, kad Juozo Vilkutaičio žinomi literatūriniai bandymai neteikė tvirtesnio pagrindą galėjus jį parašyti tokį kūrinių, kaip „Amerika pirtyje“. Tuo tarpu Antanas Vilkutaitis parodė neabejotiną literatūrinį sugebėjimą ir patirtį, beje, ir dramaturgijoje, pvz., tai liudija jo 1890 m. spausdintas L. Tolstojaus dramos „Tamsos galybė“ sekimas, pavadintas „Priliptas ožys liepto galą“.

Šitaip klostantis Keturakio ir jo komedijos „Amerika pirtyje“ byla, po kiek laiko ją atsidėjusiai ėmė tirti ir spresti dabar jau šviesaus atminimo literatūros istorikas Vincas Kuzmickas, nuo 1974 metų pradėjęs skelbti Lietuvos spaudoje darbus Keturakio ir „Amerika pirtyje“ temomis. Vėliau jam kiek talkino ir kiti mokslininkai, pritardami V. Kuzmicko ieškojimams ir atradimams apie Keturakį-Antaną Vilkutaitį.

Kelerius metus (1974—1978 m.) Amerikos ir Leningrado archyvuose V. Kuzmickas pasišventusiai, kruopščiai ieškojo medžiagos apie šį rašytoją, ten radęs arti 300 Antaną Vilkutaitį liečiančių dokumentų. Mokslininkas ištyrinėjo ir kitus šaltinius bei literatūrą tiek apie Keturakį, tiek apie jo gyvenimą ir epochą. Pagaliau V. Kuzmickas atsidėjusiai analizavo Keturakio kūrybą.

Paskelbti to mokslininko darbai, tarp jų 1976 m. jo sudaryti Keturakio „Rinktiniai raštai“ su įvadu ir komentarais ir ypač monografišką „Antanas Vilkutaitis-Keturakis“ (1981 m.) išklė ir įtvirtino primintą ir apleistą, likimo nustumtą Antano Vilkutaičio vardą lietuvių literatūros ir kultūros istorijoje, reikšmingai rekonstravo šią iškilą, talentingą, tragišką lemties mūsų literatūros asmenybę. Taigi V. Kuzmickas daug padarė ir aiškinamas bei sprendžiamas minėtąją mįslę. Įdėmiai tyrinėdamas ir analizuodamas dokumentus ir kūrybą, jis priėjo išvados, kad Keturakis — tai Antanas Vilkutaitis.

Į polemiką dėl Keturakio 1979 m. įsijungė Juozo Vilkutaičio dukterė — B. Vilkutaitytė-Gedvilienė, paruošusi ir Klivlende išleidusi knygą „Tikrasis Keturakis ir jo

Raštai“. Vertingiausia toje knygoje faktologinė medžiaga apie Vilkutaičius, tarp jų ir apie Juozą Vilkutaitį. Šiuo atžvilgiu autorės knyga praplečia supratimą apie juos ir galėtų praversti aiškinantis Keturakio bylą. Tačiau Juozo Vilkutaičio autorystės klausimas toje knygoje tebelieka atviras, tai yra — argumentuotai jis neišspręstas. Mat norint žūbtū įteigti tikruoju Keturakiu buvus Juozą Vilkutaitį, faktai, pavyzdžiai ir ypač jų interpretavimas turi aiškų tendencingumą, sakykime, specialaus parinkimo ir išankstinio nusistatymo, kone ypač visai paneigti kitą — Antaną Vilkutaitį, tarpais nevengiant ir jo niekinimo (pvz., p. 49).

Kita vertus, polemikos įkarštyje ir dėl išankstinės schemos gyniai literatūrinis klausimas dėl Keturakio ir jo kūrybos, neretai „pervedamas“ į politinę ideologinę plotmę, ir būtent tai taip pat sukliudė blaiviau, literatūrinio požiūriu objektyviau, visiems nuosirdžiai išspręsti Keturakio problemą. Neįsiklausant į kitą pusę ir jos motyvus, knygoje neretai ambicingai ir net nekorektiškai, o svarbiausia — be tvirtesnių mokslinių įrodymų, schematizuojant ir supaprastinant problemą, atmetama kita nuomonė ir sprendimai, jeigu jie yra Antano Vilkutaičio naudai.

Baigdami šias pastabas apie Keturakio ir komedijos „Amerika pirtyje“ bylą, norime pabrėžti, jog tai, kas iki šiol Lietuvos mokslininkų ir pirmiausia V. Kuzmicko padaryta dėl Keturakio ir ypač Antano Vilkutaičio, yra verta didelės literatūrinės mokslinės pagarbos. Net ir tuo atveju, jeigu tie autoriai ne visur buvo iki galo teisūs ar pakankamai pagrindę visus teiginius. Keturakio byloje būtų ką toliau tirti, koreguoti ar tikslinti, ieškoti naujų įrodymų.

„Amerikos pirtyje“ autorias ir apskritai Keturakio byla tebesitęsia. Galutinio ar paskutinio taško dar negalime padėti...

Bronius Ragutis

Alytaus šaldytuvai — pasaulinėje rinkoje

Galbūt ne visiems iš pirmo žvilgsnio pasirodė patraukli naujiena kad Alytaus šaldytuvų gamyklos produkcija kelias į užsienį. Pirmąją siuntą praktiškų ir talpių šaldytuvų, pasižyminčių patikimumu „Snaigė-5“ nupirko Graikija. Ta pirmoji kapitalistinė šalis, pareiškusios norą pirkti lietuviškus šaldytuvus.

Prekybos tinklo atstovai paaiškino, kad šaldytuvų paklausa mūsų respublikoje nėra labai didelė nors jie ir parduodami pagal paraišką. Tokia tvarka kaip tik ir priimta kad respublikos gyventojams skirti šaldytuvai nebūtų išvežami į užsienį, daugiausia Len-

“BUD IMEKŠAS” STATO KLAIPĖDOJ.

Dumpiai kažkada buvo tarybinio ūkio centras. Nuo aukštesnės vietos čia siūravusiuose javų laukuose gerai matydavosi vakaro ūkanose netolimos Klaipėdos žiburiai, o po Dumpių mišką kiekvieną vasarą aviečiaudavo naujųjų uostamiesčio rajonų gyventojai. Tačiau prieš kokius penkerius metus, kai Dumpių ūkis susijungė su Rimkų ūkiu, ši vieta prarado savo buvusią reputaciją ir uogautojų su kraitelėmis čia nebeišvysi. Daugelis sako, kad svarbiausia kliūtis — kvapas. Išties Dumpių pušynų pamiškėse dabar ne itin gardus aromatas, mat čia įsikūrė Klaipėdos valymo įrenginiai. Labai reikalingi miestui, o dar labiau teršiamoms Kuršių marioms ir Baltijos jūrai.

Prieš pora metų specialistai vieningai pripažino, kad maždaug šimtą tūkstančių kubinių metrų apdorojantys valymo įrenginiai jau nebeatenkina miesto poreikių. Sėsdinimo rezervuarų skaičių reikia padvigubinti, įdiegti ir biologinio vandens valymo technologiją. Nūnai Lietuvoje atgimimas jaučiamas ne tik visuomeniniame gyvenime, bet ir ekologiniuose reikaluose. Imta daug ir įvairiose vietose statyti ekologinių objektų — valymo stočių, atliekų perdavimo cechų. Ima stigti statybinių firmų, galinčių atlikti visus užsakymus. O Klaipėdos atvejis sudėtingas tuo, kad po Kauno valymo įrenginių statybos tai stambiausias tokio pobūdžio objektas Lietuvoje.

Savo paslaugas klaipėdiečiams pasiūlė lenkų firma „Budimeksas“. Ji jau spėjo Lietuvoje užsitarnauti patikimo partnerio vardą, kai atidavė anksčiau laiko naudoti užsakovams ištiesą kvartalą restauruotų pastatų Vilniaus gatvėje Vilniuje. Dabar „Budimeksas“ darbuotojai jau baigė Klaipėdoje pirmą darbų etapą — valymo įrenginių statybos aikštelėje iš surenkamų konstrukcijų sumontuotas administracinis pastatas, dirbtuvės, sandėliai, garažai. Lenkų statybininkai pradeda montuoti betono mazgą, irgi pastatytą vietoje, pagamintas konstrukcijas — valymo įrenginių pamatus. Užsakovai patenkinti darbų sparta — miestui labai reikia tų valymo įrenginių.

Sis objektas — stambiausias iš visų, kuriuos „Budimeksas“ stato Tarybų Sąjungoje. Jo vertė — 84 milijonai rublių. Projektą jam parengė į talką pakviestas Gdanskio komunalinio ūkio institutas, pagrindinius statybos ir montavimo

darbus atliks Varšuvos firma „Inžinerija“, tolesniems bus pasitelkta dvylika subrangovinių organizacijų. Naujieji valymo įrenginiai per parą apdoros 160 tūkstančių kubinių metrų nutekamųjų vandenių, o senieji bus perduoti Klaipėdos celiuliozės ir popieriaus kombinatui, kuris dabar yra stambiausias teršėjas uostamiesyje.

Valdas Araminas

Klaipėdos valymo įrenginiai

kija. Eksportinės sutartys, kurias sudarė Alytaus šaldytuvų gamykla, neatsilieps vidaus rinkos būklėi.

Siemet alytiškiškai savo produkciją eksportuos į Ispaniją, Vengriją, Lenkiją, Kubą. Iš viso numatyta pagal susitarimus užsienio partneriams pateikti 120 tūkstančių naujųjų modelių šaldytuvų.

Nūnai Alytuje rengiami nauji daug šiuolaikiškesni šiuo labai reikalingu būtyje prietaisų modeliai. Netrukus jie pasirodys firminės parduotuvėse, o kitais metais planuojama juos gaminti masiškai.

Vilnius, 1989 m. rugpjūčio 31 d.

RŪK SVEIKA, MOKYKLA!

Sedos—Salantų ir Kalvarijos—Sačių kelių sankryžoje pabirę Barstyčiai. Apie šį Skuodo rajono miestelį vietos kraštotyrininkai surinko daugybę pasakojimų, o istorikams žinoma, kad dokumentuose jis minimas jau XIII amžiuje.

Keitėsi Barstyčių miestelis, keitėsi jo žmonės. Tačiau štai jau aštuoniasdešimt metų ir jaunas, ir senas geru žodžiu mini vietinę mokyklą.

Kaip prisimena vietinis gyventojas, kaimo šviesuolis Pranas Dargis, besidomintis savo apylinkės istorija, pirmieji mokyklos organizatoriai buvę tiek ūkininkai, tiek mažžemiai valstiečiai Jonas Dargis, Silvestras Razma, Juozapas Krapauskas ir kiti. Mokyklą tada, prieš aštuoniasdešimt metų, įsteigė lietuvišką, o prieš pat Pirmąjį pasaulinį karą buvo pastatytas tiems laikams pakankamai erdvus pastatas, kuriame mokėsi apie pusimtį vaikų. Pražūsus karo audrai, kaip mena senieji gyventojai, Jonas Dargis važinėjęs po sodybas, rinkęs lentas, daręs suolus, ir mokyklą vėl pradėjusi veikti.

Neatšaldė žinių troškimo ir 1925 metų žiemą kilęs gaisras, kuris mokyklą nusiaubė iki pamatų. Liepsnose žuvo ir moksleivių bibliotekėlė, tuomet retos ir brangios mokyimo priemonės — mikroskopas, barometras, žemėlapiai, gaublys. Kol 1932 metais buvo pastatyta naujoji mokykla, vaikai rinkdavosi mokytis į privačius butus.

Pranas Dargis prisimena:

— Pirmaisiais nepriklausomos Lietuvos metais į Barstyčius atvykę jauni mokytojai būrė jaunimą, įvairius ratelius, skaitydavo knygas, statė vaidinimus. Kartu su mokiniais vaidino ir mokytojai, kaimo jaunimas. Aš pats mėgdavau deklamuoti Maironio eilėraščius. Šokių vakarai visada būdavo su programėle. Už vakaruose surinktus pinigus pirkdavome bibliotekėlėms knygas, tautinius rūbus.

Trisdešimtųjų metų pradžioje Barstyčiuose jau veikė net penkios bibliotekėlės. Jas turėjo mokykla, šaulių organizacija, pavasarininkai, kultūros būrelis ir privačią — Prano Dargio brolis Jonas.

Pokario metus gerai prisimena per trisdešimt metų mokykloje dirbusi mokytoja Vlada Radzickienė.

— Bėgo metai, keitėsi gyvenimas, mokyklos koridoriuje mažėjo klumpių skaičius, lauke rikiavosi vis daugiau dviračių. Mokyklą ėmė garsinti mokytojo Domo Rimkaus vadovaujami turistai, vėliau saviveiklininkai, literatai. Buvome laimingi, kai mūsų mokiniai įstodavo į aukštąsias mokyklas ar pasiekdavo kokių nors kilnių tikslų. Mokiniai mėgo keliauti, susipažinti su Lietuvos istorinėmis vietomis, su poetų, rašytojų, mokslo vyrų gimtosiomis vietomis. Lankėmės ir Respublikos miestuose, muziejuose. Moksleivių šokių rateliai šokdavo Vilniuje, dainų ir šokių šventėse, pasirodydavo per televiziją.

Gražiai pažymėjo savo mylimos mokyklos aštuoniasdešimtųjų Barstyčių žmonės. Neatpažintų jos, triaukštės, dideliais šviesiais langais žiūrinčios, tie, kuriuos likimas nubloškė svetur. Ko tik nebūta per šitą laiką: karų, revoliucijų, įvairiausių permainų. Mokykla iš pradinės tapo septynmete, dabar — vidurinė.

Energingas jos direktorius Chrizentas Paulauskas ir visas mokyklos kolektyvas darbu turi per akis — juk laikotarpis, kuriant tautinę mokyklą, bus tikrai ženklus visiems pedagogams. Tai nereiškia, kad reikia grįžti į praeitį, tačiau tą praeitį būtina žinoti ir suvokti.

A. Jaunius

Vilnius, 1989 m. rugpjūčio 31 d.

Kelionės į Lietuvą

Plačiai žinoma Amerikos lietuviams kelionių agentūra American Travel Service Bureau, per daug metų patyrusi komplektavimu turistinių grupių į Lietuvą, galvojantiems šiemet aplankyti savo gimtąjį kraštą, gimines bei pažįstamus, siūlo pasirinkti bile kurį čia skelbiamą turą. Agentūra išrūpina vizą ir tvarkys visus kitus reikalus, susijusius su kelione. Kiekvieną turą lydės patyręs palydovas iki Vilniaus ir atgal.

Kadangi dabar ryšium su Lietuvoje vykstančiais istoriniais įvykiais įdomu aplankyti Lietuvą, daug žmonių keliauja pamatyti kas ten darosi, o grupėse vietų ribotas skaičius, — paskubėkite užsiregistruoti, pasirinkę bile kurį turą.

Kreipkitės lietuviškai ar angliškai: AMERICAN TRAVEL SERVICE BUREAU, 9727 S. Western Ave., Chicago, IL 60643. Telefonas: (312) 238-9787.

TOUR NO.	DATES	NIGHTS SPENT IN EACH CITY	Chicago	New York
SPRING				
#101	~~April 27-May 15~~	~~Moscow 1, Vilnius 15, Moscow 1~~	2,150.00	2,100.00
#102	~~May 16-May 31~~	~~Moscow 1, Vilnius 11, Moscow 2~~	2,395.00	2,245.00
EARLY SUMMER				
#103	~~June 12-July 02~~	~~Moscow 1, Vilnius 15, Leningrad 2, Helsinki 1~~	2,795.00	2,645.00
VILNIS				
#104	June 14-July 01	Moscow 1, Vilnius 15, Moscow 0	2,595.00	2,445.00
#105	~~June 26-July 12~~	~~Moscow 1, Vilnius 10, Leningrad 2, Helsinki 2~~	~~2,595.00~~	~~2,445.00~~
SUMMER				
#106	July 11-July 30	Moscow 2, Vilnius 15, Moscow 1	2,795.00	2,645.00
#107	July 24-Aug 09	Moscow 2, Vilnius 10, Leningrad 2, Helsinki 1	2,695.00	2,545.00
#108	July 29-Aug 16	Moscow 1, Vilnius 15, Moscow 1 — VILNIS	2,695.00	2,545.00
#109	Aug 01-Aug 16	Moscow, Vilnius 10, Leningrad 2, Moscow 1	2,595.00	2,445.00
LATE SUMMER				
#110	Aug 21-Sept 06	Moscow 2, Vilnius 10, Riga 2, Moscow 1	2,595.00	2,445.00
#111	Sept 12-Oct 01	Moscow 2, Vilnius 15, Moscow 1 — VILNIS	2,795.00	2,645.00
#112	Oct 03-Oct 16	Moscow 1, Vilnius 10, Moscow 1	1,895.00	1,850.00

P.S. Laikraščio "Vilnius" administracija rekomenduoja laikraščio skaitytojams vykti per šią agentūrą bile kuriuo turu.
Administracija

"ANTAI PAŽVELKI, TAI VILNIAUS RŪMAI"

Kraupiai atrodė Vilnius 1944 metų liepos 13-ąją. Karo audros sugriautas, sudegintas, apiplėštas. Įvykių liudininkai pasakoja, kad tada, pačiame vidurvasaryje, miesto gatves dengė pageltę apdegusių liepų lapai. Griuvėsiais ir langų kiaušymėmis žiojėjo ugnies ir bombų sunaikintos pramonės įmonės, geležinkelio mazgas, tiltai per Nerį. Buvo sugriauta beveik pusė gyvenamųjų namų.

Tie, kas vadavo Vilnių, šiandien neatpažįsta miesto. Jie, kaip ir kiti sostinės svečiai, dauguma vilniečių, šiltai atsiliepią apie Vilniaus architektus, kurie, nepažeisdami senosios architektūros ansamblių, kuria gražią, modernišką Lietuvos sostinę.

Per 45 metus Vilnius smarkiai pranoko tą miestą, kuris buvo statomas daugiau kaip pusseptinto šimtmečio. Nebeišsiteddamas Neris slėnyje, užkopė ant stačių upės krantų, priemiesčio kalvų. Džiūgavome prieš ketvirtį amžiaus, pasistatę pirmąjį naują — Žirmūnų rajoną. Už jį Tarybų Lietuvos sostinės architektai ir statybininkai buvo apdovanoti TSRS valstybine premija. Vėliau tarp Vilniaus priemiesčio pušų iškilo Lenino premija pažymėti Lazdynai. O dar vėliau pasipylė daugybė kitų gyvenamųjų rajonų — Karoliniskės, Baltupiai, Viršuliškės, Šeškinė, Justiniškės, Pašilaičiai, Fabijoniškės.

Tiesa, vilniečiai reiskia nemaža priekaištų statytojams, bet negalime nematyti ir neginčytinų laimėjimų. Didinga sostinės panorama atsiveria nuo aukščiausio Lietuvos statinio — televizijos bokšto Karoliniskėse.

Naujas rajonas dabar paprastai pastatomas per ketverius metus. Atidavus naudoti Fabijoniškės, praktiškai Vilnius bus užbaigtas statyti Ukmergės kryptimi. Architektų žvilgsniai dabar sutelkti į miesto pietvakarius — tarp Lentvario ir Grigiškių apsigyvens 60

tūkstančių žmonių. O iki 2000 metų šiaurės vakaruose iškilis Sudervės gyvenamasis rajonas 70-čiai tūkstančių gyventojų.

Įdomi detalė: kaimuose ir gyvenvietėse, kur bus nauji Vilniaus „palydovai“, kartu su architektais dabar lankosi kalbininkai. Jie tiria šių apylinkių istoriją, ieško tinkamų vardų busimiems rajonams, jų gatvėms ir aikštėms. Pridursime, kad prasidėjus tautiniam atgimimui, Vilniaus senamiestyje praejusiais ir šiais metais miesto Tarybos sprendimu daugeliui gatvių jau sugrąžinti senieji istoriniai vardai.

Atrodytų, sparčiai auga, plečiasi Respublikos sostinė, bet būtų Vilniuje dar labai trūksta. Tai jaučia ir jo gyventojai, ir žmonės, planuojantys miesto ateitį.

— Vilniuje dabar užregistruota beveik 40 tūkstančių pareiškimų butams gauti, daugiau kaip 50 tūkstančių žmonių dar gyvena bendrabučiuose, — sako Vilniaus miesto Liaudies deputatų tarybos vykdomojo komiteto pirmininkas Algirdas Vileikis. — Kad iki 2000 metų to nebebūtų, kasmet reikia atiduoti naudoti po 8500 butų, o pastatome maždaug dviem tūkstančiais mažiau. Neįsibėgėjo ir individualių namų statyba, o iki 2000 metų jų reikia pastatyti aštuonis tūkstančius.

Margučių margiraščiai

Nuolatinė margučių ekspozicija, garsėjanti visoje Lietuvoje, surinkta Šiaulių „Aušros“ muziejuje, o štai Klaipėdoje, Kraštotyros muziejaus liaudies meno skyriuje tokia paroda šiemet suruošta pirmą kartą. Velykų dienomis ji susilaukė ypač daug lankytojų, bet ir dabar jie tebeplaukia. Yra ko pasižiūrėti, ko pasimokyti. Lietuvoje margučių marginimo menas turi senas tradicijas.

Ypač daug prie parodos rengimo prisidėjo „Trinyčių“ susivienijimo, 9 profesines technikos mo-

Trūksta statybų industrijos pajėgumų, statybinių medžiagų. Kaip, koku būdu spręsti šią problemą? Vilniečiai pritarė idėjai tai daryti kooperuotomis pramonės įmonių lėšomis, o dalį gyvenamųjų namų statyti ūkio būdu. Deja, tuo dar per mažai rūpinasi daugelio įmonių vadovai.

Skaudi miesto problema — jo senamiestis. Sudaryta senamiestio regeneravimo iki 2010 metų programa, bet jai įgyvendinti reikia arti pusės milijardo rublių lėšų. Iš kur jų imti? Vilniui, daugelio nuomone, čia turėtų daugiau padėti Respublikos vyriausybė.

Džiaugiamės, kad auga, gražėja, darosi patogesnis žmonėms žilasis Vilnius, bet anaipol! nenorime, kad jis taptų industriniu didmiesčiu. Pagal generalinį miesto planą šio amžiaus pabaigoje Vilniuje turėtų gyventi apie 700 tūkstančių žmonių. Ar pavyks pasiekti, kad šis skaičius nebūtų viršytas — dar sunku pasakyti. Tikimės, kad rimta užkarda tam taps miesto Tarybos priimtas sprendimas dėl atvykstančių gyventi į Respublikos sostinę ribojimo.

Neįlengvas, problemiškas Vilniaus kelias į rytdieną. Bet tas kelias mūsų visų, ir jį turime kuo sėkmingiau įveikti.

R. Česna

kyklos bei Klaipėdos konditerijos fabriko moterys ir merginos. Pastarasis kolektyvas netgi buvo apdovanotas parodos prizų už gausiausių parodai pateiktą margučių kolekciją.

Gražiausių margučių puošėjai buvo apdovanoti garbės — raštais, prizais, dovanomis. Taip buvo įvertintas E. Mockaitienės, M. Samuolytės, D. Astrauskos, A. Mozūraitienės menas jų margučiai rodyti pavyzdžiu kitiems. Speciali dovana įteikta liaudies meistrės S. Vilkienės šeimai už unikalią margučių kolekciją.

ALMKD IR EX MAINERIŲ KLUBO NARIŲ DĖMESIUI

Gerbiami draugai ir draugės, nepamirškite, kad Amerikos Lietuvių Moterų Kultūros draugijos ir Ex Mainerių klubo narių susirinkimas bus spalio 19 dieną "Vilnius" salėje, pirmame aukšte. Susirinkimo pradžia lygiai 12 val. dienos. Bandykite ateiti laiku. Atsineškite duoklių knygučių, kurios bei kurie esate atsilikę.

Tikiu, visi draugai ir draugės pasimatysime, nes šis susirinkimas šiomet bus paskutinis.

Sėkr. Nellie De Schaaf

CARTERIO AUTOMOBILIS TAPO TAKSI

PARYZIUS (TASS-ELTA). —

Didžiulis juodas automobilis "Lincolnas", kuriuo važinėjo J. Carteris, būdamas JAV prezidentu, dabar paverstas taksi, kuris aptar-

naus keleivius Prancūzijos Strasburgo mieste.

Buvusio JAV prezidento limuziną įsigijo vienas Strasburgo viešbučių už 400 tūkstančių frankų. Dabar atliekamas jo kapitalinis remontas. Po remonto, prezidento "Lincolnas" "pasiūlys" klientams, kaip manoma, daugiausia gyvenantiems viešbutyje, įvairias paslaugas, kurias vargu ar būtų galima gauti kitame miesto taksi. Pavyzdžiui, jie galės naudotis mažu baru, tarptautiniu telefonu, žiūrėti televizorių. Beje, viena iš videoprogramų keleiviui papasakos viską apie vietines, suprantama, brangiausias parduotuves.

Reikia pažymėti, kad malonumas pasivažinėti JAV prezidento limuzinu kainuos nepigiai. Kaip mano nauji neįprasto taksi savininkai, jo vienos dienos nuoma kainuos mažiausia 3-4 tūkstančius frankų.

"LAUKIAME SOLIDŽIŲ VAIŠIŲ MĖGĖJŲ"

Šiais žodžiais „Stiklių“ viešojo maitinimo kooperatyvo pirmininkas Romas Zakarevičius nusakė dar vieną „menu“ siurprizą. Šalia kavinės įsikuria restoranas tokiu pat pavadinimu, o jo valgiaraštyje — gurmanų svajonėse regėti patiekalai...

Kai prieš pora metų jaukiame senamiesčio kampelyje kūrėsi naujai jau išgarsėjusi „Stiklių“ kavinė, daug kas skeptiškai galvojo, jog kooperatiniame kolektyve nepavyks užtikrinti aukščiausio lygio aptarnavimo. Dabar tuo niekas neabejoja, tačiau gana pagrįstai sako, jog ši viešojo maitinimo įstaiga dar labiau nei kultūringa aplinka garsi kainomis. Jos tikrai čia apie trisdešimčia procentų didesnės nei valstybinėse kavinėse. Tačiau kitaip „Stikliai“ turėtų bankrutuoti, nes visus produktus ir kitą produkciją, indus jiems tenka pirkti sutartinėmis kainomis, kurios taikomos kooperatiniams kolektyvams. „Stiklių“ prestižas gerokai išaugo, kai jie sudarė abipusę mainų sutartį su amerikiečių firma „White dog“. Į Vilnių atvyks padirbėti ir pademonstruoti savo meno amerikiečių kulinariai ir virėjai, o už vandenyno keliaus „Stiklių“ žmonės. Tuo tikslu „Stikliai“ vieni pirmųjų atsidarė valiutinę sąskaitą.

Taigi „Stikliai“ daug kur pirmieji. Na, o pionieriams visada nelengva. Tenka laužti ledus. Ir pir-

miausia — stingdančius visuomeninę nuomonę. Lietuvos sostinėje tai — ne tik pirmoji kooperatinė kavinė, bet ir pirmasis tokio pobūdžio restoranas. Lietuvoje susikūrusių kooperatyvų skaičius jau peršoko tris tūkstančius, jie gamina apie vieną procentą plataus vartojimo gaminių ir maždaug tiek pat suteikia paslaugų. Dalis teisybės yra tame, kad kooperatyvai gamina didelę paklausą turinčius daiktus ir prekes, tad pinigai jiems ateina gana lengvai. Tačiau man teko kalbėtis su viena buvusia „Stiklių“ padavėja, kuri išėjo iš ten, nes jai pasirodė per sunku. Net ir geras uždarbis nesulaikė... O jis sudaro apie 450 rublių.

Darbas žmogų puošia, bet žmogus turi dar ir pailsėti. „Stiklių“ kolektyvo nariams tai kol kas — prabanga. Nėra lengva konkuruoti su valstybinėmis įstaigomis, turinčiomis tvirtą klientūrą. Tačiau kooperatyvo pirmininko tvirtinimu, persilaužimas jau įvyko. „Stikliai“ tapo prestižine Lietuvos sostinės vieta, kur užsuka iškilminga proga ne tik vilniečiai, bet ir Vilniaus svečiai, turistai iš užsienio. Naujasis „Stiklių“ restoranas taip pat daugeliui turėtų patikti. Taip tvirtina tie, kas jau ragavo vietinių virėjų patiekalų. Na, o dėl kainos nesiginčijama. Kiekvienas renkasi sau stalą pagal kišenę.

Jolanta Čepukaitytė

PASIENYJE

Lietuvos TSR vis glaudžiau bendradarbiauja su Lenkijos Liaudies Respublika. Tai ypač jaučia pasieniečiai Lazdijų kontrolės punkte. TSRS valstybinę sieną čia

kasdien kerta per du tūkstančius tarnybinių ir komercinių reikalais vykstančių žmonių, turistų, vis daugiau lengvųjų ir krovinių mašinų.

Lazdijų kontrolės punkte: vyksta pasienio kontrolė.

Vladimiro GULEVIČIAUS (ELTA) nuotr.

ATGIMĖ PAMINKLAI

Gražų gegužės sekmadienį Marijampolės Šv. Mykolo arkangelo katedros šventoriuje Vilkaviškio vyskupijos apaštalinis administratorius vyskupas J. Zemaitis pašventino naują kryžių. Kryžius pastatytas seno miesto vardo Marijampolės grąžinimui paminėti.

Šalia jo Sūduvos liaudies meistrai pastatė dar vieną kryžių, skirtą masinių trėmimų, kurie prasidėjo 1941 metų birželio viduryje, aukoms atminti.

Sūduvos žemėje ne tik statomi nauji, bet ir atkuriami senieji paminklai. Antai parke prie Šešupės 1935 metais Kalvarijos jaunaliuviai ir visuomenė buvo pastatę paminklą Lietuvai Motinai. Po penkiolikos metų jis buvo nugriautas ir užkastas. Ir tik šiomet — Motinos dieną — vėl atidengtas senoje vietoje. Vietinių meistrų nuosirdaus entuziazmo dėka krašto istorijai sugrąžinta ši graži praeities relikvija. Vilkaviškietė Aldona Mikulskienė daug prisidėjo prie šio paminklo atstatymo. Ji atidengiant skulptorė pasakė, kad per septyniolika metų jai toks ypatingas darbas teko antrą kartą —

kalant savo motinos portretą ir dabar.

Panašų likimą lemtis skyrė ir ties Skriaudžiais pastatytam paminklui, kuriame buvo įamžintos Lietuvos savanorių, kritusių kovoje už Tėvynės nepriklausomybę, pavardės. Dabar lyg priekaištas vandalizmui prieš naujai atstatyto paminklo papėdės liko gulėti senais, kurį rove nuo postamentų traktoriais, o po to paslapčia užkasė į žemę.

Šalia šio obelisko, stovinčio kelio Marijampolė—Kaunas pakraštyje, ant aukšto stiebo plevešuoja trispalvė. Retas kuris čia pravažiuodamas nesustoja, nenulenkia galvos, nepadedą gėlių puokštės kritusiems už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę.

Važiuojant skersai ir išilgai Užnemunės, pakelėse žvilgsnį patraukia daugybė naujų paminklų, kryžių, koplytstulpių, rodyklių, žyminių žinomų mūsų tautos žmonių gimtąsias vietas. Jie tarsi ragina nepamiršti praeities, nepamiršti tų, kurie žadino mūsų laisvės troškimą. Tėvynės meilę.

Arvydas Pocevičius

"Ligoninės" vandenynų klajūnai

Prie „Baltijos“ laivų statyklos krantinės tingių Kuršmarių bangų sūpuojamas dabar sukasi plaukiojantis dokas, kuris netrukus leis į kelionę per Atlantą: šis laivų remonto įrenginys klaipėdiečių pastatytas Kubos jūreiviams. Seni ryšiai sieja Lietuvos uostamiestį su Laisvės sala. Į Klaipėdą iš ten atskuba laivai su cukraus kroviniu, daržovėmis ir vaisiais, o Lietuva Kubai stato laivus. Šis dokas jau ketvirtas, kurį „Baltijos“ laivų statykla perduoda kubiečiams.

Klaipėdoje statomi dokai daugeliui socialistinių šalių ir kai ku-

rioms Baltijos baseino valstybėms. Klaipėdiečių produkcija visuotinai pripažįstama, tačiau naujasis dokas žymiai pranoksta savo pirmtakus — jo konstrukcija specialiai pritaikyta tropinėms sąlygoms, dokas aprūpintas oro kondicionavimo sistema. Dokas gali iškelti iš vandens 4500 tonų sveriančius laivus. Jame yra visi įrenginiai, reikalingi remonto darbams atlikti, jis turi savą šiluminę elektrinę, turi du galingus portalinius kranus. Dokas skirtas aptarnauti Kubos žvejybinės flotilės laivams.

Valdas Kubilius

MIRUS STASIUI KUZMICKUI

(St. Petersburg, Fla.)

Reiškiamė gilią užuojautą velionio našlei Violetai, dukrai Barbara, sūnui Donald, anūkams, proanūkiams ir kitiems artimiesiems, draugams.

FRANK VAITKUS
ANELLE DOČKUS
JESSIE VESELY
ANTHONY URBIKAS
JOHN PATECKAS
JOHN FEIZA
WANDA GAIDAM

ANTOINETTE VAITKUS
ALICE PAULIUKAS
ANTANAS LITVINAS
VALERIA URBIKAS
ALFONSAS PATECKAS
ANNE KRISIKEN

MIRUS STASIUI KUZMICKUI

(St. Petersburg, Fla.)

Reiškiu gilią užuojautą velionio našlei Violetai, dukrai Barbara, sūnui Donald, anūkams, proanūkiams ir kitiems artimiesiems, draugams.

VALENTINA ir ALEK NEVINS,
JULIE LAZAUSKAS,
NATALIE ir AUGUSTAS IESMANTAI
Fort Lauderdale, Fla.

MIRUS STASIUI KUZMICKUI

(St. Petersburg, Fla.)

Reiškiamė gilią užuojautą velionio našlei Violetai, dukrai Barbara, sūnui Donald, anūkams, proanūkiams ir kitiems artimiesiems, draugams.

LOUIS DE SCHAAF
NELLIE DE SCHAAF
Chicago, Ill.